

DE EENDAGSEXCURSIE NAAR DE BRABANTSE BIESBOS

Heinjo During

Inleiding

De mosflora en -vegetatie van de Brabantse Biesbos zijn voor de afsluiting van het Haringvliet in 1971 vrij uitvoerig bestudeerd (Van Zanten & During 1970, Brand & During 1972), waarbij ook aan de lichenen aandacht besteed is. Na de afsluiting echter stonden bryologisch/lichenologische activiteiten in de Biesbos lange tijd op een laag pitje. In 1977 is nog een eendagsexkursie georganiseerd, maar deze werd toen zeer slecht bezocht. Aangezien het toch belangwekkend is na te gaan in hoeverre o.i.v. het wegvallen van het getij de terrestrische en epifytische mos- en lichenenflora zich ontwikkeld hebben, werd besloten op 17 maart 1984 weer een eendagsexkursie te organiseren naar de grienden van het natuurreservaat 'De Dood', in het hartje van de Biesbos. Gelukkig was de belangstelling ditmaal groot (ruim 30 mensen) en kon zo in een enkele dag toch een redelijke indruk verkregen worden van de huidige stand van zaken. Een doorvrochter overzicht van met name de mossen van de Biesbos zal, hoop ik, binnenkort door onze Biesboskenner Arno van der Pluym gemaakt worden.

Rest mij, S.B.B. N.-Brabant dienstvak Natuurbehoud te danken voor de verleende vergunning; de heer D.Fey was zo bereidwillig ons heen en weer te varen naar het gebied, waarvoor eveneens onze dank.

De excursie

Bij aankomst in het gebied splitste de excursie zich meteen in twee groepen. De ene groep bekeek de omgeving van huize De Dood en liep vervolgens langs de Moordplaat naar het bruggetje over het Gat St.Jan; onderweg werd voornamelijk op bomen (wilgen, enkele populieren, fruitbomen en een walnoot) naar lichenen en mossen gekeken, maar de bijzonderste vondsten kwamen van een ander substraat; betonnen aanlegsteigers leverden *Cinclidotus fontina-*

loides, *C. riparius*, *Didymodon sinuosus* en *Fissidens fontanus* op! De andere groep trok direkt de grienden van het reservaat in en concentreerde zich op epifyten op wilgen. Hoewel de bodem niet meer dagelijks overstroomd wordt, is wellicht o.i.v. de weelderige kruidlaag de terrestrische mosflora nog vrij beperkt; voornamelijk *Brachythecium rutabulum*, *Eurhynchium hians* en wat *Calliergonella cuspidata* en *Fissidens taxifolius*. De epifytenflora lijkt wel achteruit te gaan vergeleken met de situatie zo'n 15 jaar geleden, maar de meeste soorten waren nog wel aanwezig. Het aandeel van soorten als *Hypnum cupressiforme*, *Aulacomnium androgynum*, *Mnium hornum* en *Cladonia coniocraea* lijkt (o.i.v. luchtverontreiniging?) wat toe te nemen, maar nog steeds zijn hier en daar de lichenen *Usnea spec.*, diverse *Parmelia*'s, *Pseudevernia furfuracea*, *Evernia prunastri*, *Ramalina farinacea*, en de mossen *Ulota bruchii*, *Orthotrichum affine*, *O. lyellii*, *Zygodon viridissimus*, *Radula complanata*, *Metzgeria furcata*, *Frullania dilatata* en zelfs *F. tamarisci* te vinden. Wel zijn enkele hiervan (*Radula* bijv.) wat zeldzamer geworden, en is bijv. de normaal forse *Orthotrichum lyellii* slechts als heel kleine plantje aanwezig. Nieuw was de recent zich uitbreidende soort *Platygyrium repens*. Een merkwaardige vondst was *Lophocolea minor*, die Bart van Tooren van een wilg plukte.

De achteruitgang van de epifytenflora valt hier dus nog erg mee. In grote delen van Nederland (en omliggende landen) is de situatie met betrekking tot luchtverontreiniging en daarmee de epifyten vele malen slechter! Een mogelijke oorzaak hiervoor is de combinatie van uitgestrekte grienden, waardoor de populaties gemiddeld groter kunnen zijn en de kans op uitsterven kleiner is, en de hoge luchtvochtigheid doordat overal open water aanwezig is. Bij excursies elders in het land bleek meermalen dat de effecten van luchtverontreiniging relatief het geringst zijn op plekken met hoge luchtvochtigheid. Al met al heeft de Biesbos nu voor zowel epifytische korstmossen als mossen een belangrijke refugium-functie gekregen.

Zoals te verwachten was is eigenlijk vooral de typische zonering onderop de wilgestobben, die waarschijnlijk bestond bij de gratie van het getij, verloren gegaan. Wellicht in verband hiermee zijn soorten als

Leskea polycarpa en *Fissidens crassipes* zeldzamer geworden. Aan het slot van de excursie, na de overvaart, werd nog even gekeken op de stenen bij de aanlegsteiger aan de polder Steenen Muur, hetgeen o.a. *Barbula revoluta* als vermeldingswaardige vondst opleverde. Gerard Dirkse dook uit een belendend griendje nog *Brachythecium reflexum* op. Al met al een zeer vruchtbare excursie!

literatuur

- Brand, A.M. & H.J. During. 1972. Verslag van het voorzomerkampje 1969 in de Biesbos. *Kruipnieuws* 34(1/2):2-37.
 Zanten, B.O. van & H.J. During. 1970. De najaarsexcursie naar de Biesbosch en de Krochten en Lange Goren bij Zundert (N.B.). *Buxbaumia* 23(3/4):30-55.

Mossen. (gegevens van B. van Bergen c.s., Ad Bouman, Gerard Dirkse, Peter Hovenkamp, Pim van der Knaap, Huub van Melick, Bart van Tooren en ondergetekende).

locaties:

1. kalksteen en knotwilgen bij aanlegsteiger aan de Ruigt, hok 44.24.14
  2. dijk van polder Honderdendertig, kwelplekken onderaan dijkvoet, 44.23.34 (gegevens HJD 19/5/83)
  3. griendencolplex van De Dood, vnl epifyten op wilgen, hok 44.24.22
  4. idem, hok 44.24.21+31
  5. idem, hok 44.23.35
  6. bruggetje St. Jan e.o., hok 44.24.53
  7. betonnen loskade bij huis, hok 44.24.23
  8. griend ten o. van polder Moordplaat, hok 44.24.23/33
  9. omgeving huize De Dood, hok 44.24.22
- !: met sporenkapsels c.q. perianthen

<i>Amblystegium serpens</i>	3, 4, 9
A. tenax	8
A. varium	7
<i>Anisothecium schreberianum</i>	2
<i>Atrichum undulatum</i>	3
<i>Aulacomnium androgynum</i>	1, 3, 4, 8
<i>Barbula convoluta</i>	1, 2, 9
B. revoluta	1
B. unguiculata	1, 2, 8
<i>Brachythecium albicans</i>	8
B. mildeanum	2, 8
B. populeum	4, 8
B. reflexum	1
B. rutabulum	1!, 3, 4!, 5!, 9
B. salebrosum	1, 4!, 8
B. velutinum	1!, 3, 4!, 5, 8
<i>Bryoerythrophyllum recurvirostre</i>	3, 4
<i>Bryum argenteum</i>	9
B. capillare	1, 3, 4!, 5!, 9

B. gemmiferum	7
Calliergonella cuspidata	4, 8
Ceratodon purpureus	3, 4, 8
Cinclidotus fontinaloides	8, 9
C. riparius	8
Climacium dendroides	8
Cratoneuron filicinum	2
Dicranoweisia cirrata	4!, 5!, 8
Dicranum scoparium	4, 8
Didymodon sinuosus	7, 9
Drepanocladus uncinatus	4, 8
Eurhynchium hians	3, 4, 5, 9
E. praelongum	1, 3, 4, 5, 9
Fissidens adianthoides	8
F. bryoides	9
F. fontanus	1, 9
F. taxifolius	3, 4, 9
Funaria hygrometrica	7
Grimmia pulvinata	9
Homalia trichomanoides	3, 4!, 5!, 9
Homalothecium sericeum	3, 4!, 5, 8
Hypnum cupressiforme	3, 4!, 5!, 8
Isothecium myosuroides	4, 8
Leptodictyum riparium	3, 4, 9
Leskea polycarpa	3, 4!, 9
Mnium hornum	4, 8
M. marginatum	4
Orthotrichum affine	3!, 4!, 5!, 8
O. cupulatum	6!
O. diaphanum	4, 6!, 9
O. lyellii	4, 6
O. pulchellum	4!
Phascum cuspidatum	2!, 8
Plagiomnium affine (+ v. rugicum)	3, 4, 5, 8
P. cuspidatum	3, 8
P. rostratum	4!
P. undulatum	4, 5
Plagiothecium sylvaticum	3, 4, 8
Platygyrium repens	5
Pohlia nutans	8
Pottia truncata	8
Rhizomnium punctatum	5, 8
Rhynchostegium confertum	3, 4, 5!, 9
Rhytidiadelphus squarrosus	8
Schistidium apocarpum	7, 9
Scleropodium caespitans	1, 3, 4, 5, 9
Tortula latifolia	8
T. ruralis (+ ruraliformis)	7, 8
Ulota bruchii	4!, 5!, 8
Zygodon viridissimus s.s.	1, 4

<i>Chiloscyphus polyanthos</i>	8
<i>Frullania dilatata</i>	4, 5
<i>F. tamarisci</i>	4
<i>Lophocolea bidentata</i>	3, 4
<i>L. heterophylla</i>	3, 4, 9
<i>L. minor</i>	4
<i>Lunularia cruciata</i>	3, 4, 5, 8
<i>Marchantia polymorpha</i>	1, 3, 4, 5, 7
<i>Metzgeria furcata</i>	4
<i>Ptilidium pulcherrimum</i>	4
<i>Radula complanata</i>	4, 8
<i>Riccia fluitans</i>	4, 5, 8

Lichenen (gegevens van Pieter van de Boom, Han van Dobben en Pim van der Knaap).

Locaties

1-4: hok 44.24.22, coord. 116.5/418.3-4

1: op dikke Juglans; 2: op dikke Populus; 3: op wilgen in griend; 4: op fruitbomen.

5. hok 44.24.53, coord. 117.05/415.4, op wilgen in griend

6. hok 44.24.23, coord. 117.5/418.4, op wilgen in griend

7. hok 44.24.23, coord. 117.8/418.2, op wilgen in griend

Een deel van het materiaal is in het RIN-herbarium gedeponeed.

<i>Arthonia radiata</i>	1
<i>Buellia canescens</i>	1, 4
<i>B. punctata</i>	1, 3, 6
<i>Candelariella reflexa</i>	7
<i>Catillaria griffithii</i>	1, 4
<i>Cladonia coniocraea</i>	5
<i>Evernia prunastri</i>	6, 7
<i>Hypogymnia physodes</i>	5, 6, 7
<i>H. tubulosa</i>	6, 7
<i>Lecidella elaeochroma</i>	1, 2
<i>Lecanora chlarotera</i>	1
<i>L. conizaeoides</i>	1, 2, 3, 5, 6, 7
<i>L. expallens</i>	1, 5, 6
<i>L. saligna</i>	1
<i>Lepraria incana</i>	3, 5, 6, 7
<i>Opegrapha atra</i>	1
<i>O. vermicellifera</i>	7
<i>Parmelia caperata</i>	5, 6, 7
<i>P. saxatilis</i>	5
<i>P. subaurifera</i>	3, 5, 6, 7
<i>P. subrudecta</i>	3, 5, 6, 7
<i>P. sulcata</i>	3, 5, 6, 7
<i>Physcia adscendens</i>	6
<i>P. tenella</i>	1, 3, 5, 6, 7 c. apoth.
<i>Platismatia glauca</i>	6
<i>Pseudevernia furfuracea</i>	6, 7
<i>Ramalina farinacea</i>	3, 6, 7
<i>Usnea spec.</i>	5, 6, 7
<i>Xanthoria candelaria</i>	3, 5, 6, 7
<i>X. polycarpa</i>	6, 7